TÖRÖK

XI. évfolyam 3. szám 2003. szeptember/eylül

FÜZETEK

A Magyar–Török Baráti Társaság időszaki lapja
Macar–Türk Dostluk Derneği Yayını
– Üç ayda bir çıkar –

A Rákóczi-szabadságharc fontossága nekünk, magyaroknak

II. Ferenc Rákóczi'nin yönettiği Özgürlük Savaşının Macarlar için örnek değeri

Mi magyarok, szívesen büszkélkedünk azzal, hogy szabadságszerető nép vagyunk. Ennek bizonyítékaként történelmünk szabadságharcaira szoktuk hivatkozni. Ezek közül az 1700 után megvalósult első legfontosabb az a Rákóczi-szabadságharc, melyre ezeken a lapokon kívánunk emlékezni. A második természetszerűleg az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, a harmadik pedig az 1956-os népfelkelés.

Igen, ezek az események számunkra főleg érzelmi szempontból jelentenek sokat, ezért hajlamosak vagyunk csak pozitív oldalaik kiemelésére, s a bennük szereplő személyek tulajdonságai közül is leginkább a dicséretesekről beszélünk. Bizonyos értelemben, s ha nem túlozzuk el, ez rendben is van így. Napjainkban, amikor számos más országhoz hasonlóan, nálunk is megrendülni látszanak az erkölcsi alapértékek, véleményem szerint mindannyiunknak szüksége van követendő viselkedésmintákra és példaképekre.

A Habsburgok ellen 1703–1711 között zajló küzdelem élére álló II. Rákóczi Ferenc is mindenekelőtt a szabadságért vívott harc szimbóluma. Már külső megjelenésében tiszteletet parancsol. Magas, hosszú hajú, határozott tekintetű ember, igazi vezető. (Amikor a 20. század elején az isztambuli Saint Benoit templomban földi maradványait keresték, éppen szokatlan magassága alapján bizonyosodtak meg arról, hogy csakugyan az ő csontjait találták meg.)

Karizmatikus vezetői képességeinek másik tanúsága, hogy rendkívül hatékonyan tudott szónokolni. Ennek legismertebb példája az 1707-es ónodi országgyűlés azon epizódja, amikor Turóc megye követei megpróbálták mentegetni korábbi Rákóczi-ellenes tetteiket, ám a szóra emelkedő fejedelem annyi fájdalmat és megbántódást sűrített beszédébe, hogy annak hatására a követeket ott helyben megölték.

Ebben az összefüggésben és megint csak jogosan, méltatói Rákóczi vallásosságára is gyakran kitérnek. Ennek egyik világos jele a Szent Ágoston Vallomásaira rímelő műve, a Vallomások, melyben őszintén megbánja korábbi bűneit és tévelygéseit, erkölcsi kilengéseit és haragvó természetét, s mindezekért Isten bocsánatát kéri. Azt pedig Mikes Kelemen hagyományozta ránk, hogy Rodostóban rendszeresen járt szentmisére, illetve hogy sokszor merült mély imádságba.

Biz Macarlar, hürriyetsever bir millet olmakla çok defa övünüyoruz. Bunu ispatlamak için tarihimizin hürriyet savaşlarını delil olarak öne sürüyoruz. Bunlar arasında 1700'den sonra gerçekleşen ilk önemli olay, bu sayfalarda anmak istediğimiz Rákóczi özgürlük savaşıdır. İkincisi, 1848 ve 1849 yılları devrimi ve özgürlük savaşıdır. Üçüncüsü ise 1956'da patlayan halk ayaklanmasıdır.

Evet, bu hadiseler duygusal açıdan büyük önem taşıdıkları için onların çoğunlukla yalnız olumlu yönleri dile getirilmekte, içinde başrolü oyanayan kişilerin ancak müspet hususiyetlerinden bahsedilmektedir. Abartmadığımız takdirde ve belirli bir anlamda bunun böyle olması yerindedir. Hemen hemen her yerde olduğu gibi Macaristan'da da bugünlerde pek çok manevî değerin sarsılmış olmasına rağmen veya tam da sarsılmış olduğu için kanaatime göre hepimizin örnek davranış tarzlarına, örnek insanlara ihtiyacımız vardır.

1703–1711 arasında Habsburglara karşı cereyan eden ayaklanmanın başına geçen II. Ferenc Rákóczi de her şeyden önce hürriyetin ve bu hürriyet için verilen savaşımın sembolüdür. Dış görünüşüyle de hürmete layık, uzun boylu, uzun saçlı, kararlı bakışlı bir insan. Tam bir kumandan tipi. (20. yüzyılın başında cesedini İstanbul, Saint Benoit kilisesinde aradıkları zaman, tam da olağanüstü uzun boylu olması nedeniyle gerçekten onun kemiklerini bulduklarından emin/bulduklarına kani olabildiler.)

Karizmatik önder olmasının başka bir özelliği, etkileyici konuşmalar yapmasıdır. Bunun ilginç bir örneğini zikredelim: 1707 meclisinde bir ilin temsilcileri Rákóczi'ye karşı daha önce giriştikleri yanlış hareketlerini mazur göstermeye, kendilerini temize çıkarmaya çalıştılar. Bunları dinleyen Rákóczi, söz alarak, öylesine sonsuz bir acıyla ve kırgınlıkla dolu bir sesle konuşmaya başladı ki, sözlerinin neticesinde adı geçen ilin temsilcilerini hemen orada/olay yerinde öldürdüler.

Bu bağlamda ve yine haklı olarak Rákóczi'nin dindarlığı da sıkça dile getirilir. 4. ve 5. yüzyılda yaşamış olan meşhur Katolik piskoposu, Aziz Ogüsten'in (veya Augustinus'un) Hıristiyanlığa nasıl yakın düştüğünü üstün bir üslupla anlatan İtiraflarını taklit ederek kendi İtiraflarını kaleme alıyor. Bu eserinde, hayatında işlediği suç ve hatalara, çapkınlığına ve öfkesine pişman olduğunu belirterek bunlar için Yüce Tanrının affını diliyor.

→

Ezen érzelmi megközelítésben Rákóczi rodostói magánya is szimbolikus jelentőséget nyer. Mi magyarok, mindig egyedül maradunk, egyetlen reményünket nagyjainkba vethetjük. Ezt a fájdalmat fogalmazta meg, Mikes szájába adva, Lévay József sokak által ismert verse:

„S egyedül hallgatom tenger mormolását,
Tenger habja felett futó szél zúgását,
Egyedül, egyedül
A bujdosók közül,
Nagy Törökországban,
Körülöttem lebeg, sírjában nyugovó,
Rákóczi nagy lelke, az eget csapkodó
Tenger haragjában."

Nyilvánvalóan sok más kérdés is eszünkbe jut, ha szabadságküzdelmeinket és azok vezetőit szigorúbb történeti szempontokból vizsgáljuk. E felötlő gondolatok közül itt most csak a magyar történelem egyik kulcsproblémájára szeretnék röviden utalni. Ez pedig országunk földrajzi elhelyezkedése Európa közepén, nyugat és kelet találkozási pontjában. Melyik kultúrkörhöz tartozzunk, hol keressünk szövetségest? Mit tegyünk, ha elutasító válasz érkezik azoktól az államoktól, amelyekhez közeledni kívántunk?

Rákóczi Ferenc már a hadi események során kezdeményezett diplomáciai lépéseknél foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy kérjen-e segítséget az Oszmán Birodalomtól vagy sem. A közvetlen katonai támogatás ugyanis azt a lehetőséget rejtette magában, hogy fejében a szultán területi igényeket fogalmaz meg. Másrészt gondolni kellett arra is, hogy többek számára elfogadhatatlan lenne egy olyan állam katonáit viszontlátni, amelyik alig pár éve vonult ki az országból. Igaz ugyan, hogy a Rákóczit támogató francia király kezdettől fogva el akarta érni, hogy a Porta beavatkozzék a harcokba, de ez az elképzelés nem vette kellően figyelembe az Oszmán Birodalom pillanatnyi helyzetét sem. Ugyanakkor a küzdelem eredményes folytatásához egyre nagyobb szükség lett volna idegen egységek csatlakozására.

A többszörös ellentmondást Rákóczi úgy próbálta feloldani, hogy a szultántól zsoldos katonák toborzására akart engedélyt szerezni, s ennek fejében hajlandó lett volna évente bizonyos összeget fizetni. A hozzájárulás kieszközlése végett részben az isztambuli francia követ közvetítésével a nagyvezírrel, részben a belgrádi és a temesvári beglerbéggel tárgyaltak emberei. A kapott válaszok eltérők voltak: 1704 elején például úgy látszott, komolyabb segítség várható az oszmánoktól, máskor viszont elutasították a kérelmet. Olyannyira, hogy egy alkalommal a temesvári beglerbég mereven elzárkózott attól, hogy akár egy csipetnyi lőport adjon.

Másfelől a tatár kán maga kereste meg 1705-ben követével és bizonyos javaslatokkal Rákóczit. A fejedelem nem sokkal később bizalmas emberét Bahcsiszerájba küldte. A fogadtatás igen előzékeny volt, a segítség ügyében viszont a kán sem dönthetett isztambuli hozzájárulás nélkül.

Bár a hivatalos támogatás elmaradt, némi szerény támogatást mégis érkezett, mind a törököktől, mind a tatároktól. Az első nyomok alig a felkelés kitörése utánról, 1703 júniusából maradtak ránk. Az egyik kuruc parancsnok levele tájékoztat arról, hogy „az mely szegénylegény törökök hozzám csatlották magukat élet s halál választja el tűlem, – elmenni semmiképpen nem akarnak." Nem sokkal később a majdan Rodostóban is a fejedelem oldalán maradó Bercsényi seregében esik szó tatárokról. Hogy nem egyezményes keretek között csatlakoztak, arra a fizetésükkel kapcsolatos huzavonák utalnak. Az 1708-ig a magyar oldalon szolgáló, két kompániára osztott török és tatár katonák teljes névsora az 1706-os lustra-könyvben maradt fenn, ahol 137 főt soroltak fel.

Ayrıca Tekirdağ'da da düzenli olarak kiliseye gittiğini ve uzunca dua ettiğini en yakın yaveri Kelemen Mikes'ten biliyoruz. Bu duygusal yaklaşımda Rákóczi'nin Tekirdağ'daki yalnızlığı da sembolik bir anlam kazanmıştır. Biz, Macarlar hep yalnız kalıyoruz, tek tesellimiz kendi büyüklerimizdir. Bir şairimiz bu hisleri, Rákóczi'nin demin anılan yaveri Mikes'in ağzından bir şiirinin başında şöyle ifade etti:

„Deniz mırıltısını, deniz köpükleri üzerinde esen
rüzgarın uğultusunu
yalnız başıma dinliyorum.
Mültecilerden büyük Türkiye'de
Bir tek ben, yalnız başıma.
Mezarında rahat eden Rákóczi'nin
Dev ruhu göklere fırlayan denizin öfkesinde
Yanımda dolaşıyor."

Özgürlük savaşlarımıza ve önderlerine bir tarihçi gözüyle bakıldığında tabiatıyla başka konular da aklımıza geliyor. Bunlar arasında, şimdi Macaristan tarihinin en büyük sorunlarından birini kısaca anmak istiyorum. Bu da ülkemizin orta Avrupa'da, batının ve doğunun kesiştiği yerde bulunmasından kaynaklanan meselelerdir. Milletimiz hangi medeniyete yaklaşsın, hangi ittifaklara girsin? Yaklaşmayı dilediği devletler olumsuz cevap verdiklerinde ne yapsın?

Ferenc Rákóczi bile, daha savaş sırasında diplomatik temaslarını sürdürürken, Osmanlılardan yardım istesin mi, istemesin mi sorusuyla karşı karşıya geldi. Doğrudan padişahtan asker istemiş ve bu yardım verilmiş olsaydı, bunun pahası belki de kimi topraklar olacaktı. Bunun dışında ülkeden az önce ayrılan bir devletin askerlerini, Rákóczi taraf-tarlarının bir bölümü yadırgayabilirdi. Buna karşın, Macarlara destek veren Fransa kralı Bab-ı âli'nin savaşlara karışmasını başlangıçtan beri istiyordu, ancak bu temenni Osmanlı Devletinin aktüel imkanlarını da yeterli ölçüde dikkate almadı. Aynı zamanda savaşın başarılı yürütülmesinde yabancı yardımına giderek daha büyük ihtiyaç duyuldu.

Bu zor durumu çözmek için Rákóczi şöyle bir yönteme baş vurdu: Sultandan ulufeli asker toplayabilmek için izin almaya çalıştı ve bu ruhsat karşılığında yılda belirli bir meblağ ödemeye hazırdı. Müsaadeyi alabilmek için bir taraftan Fransa elçisi sadrazamla, kendi adamları ise Belgrad ve Temeşvar paşalarıyla görüşmelerde bulunuyordu. Alınan cevap değişikti: 1704 yılında bir süre için Osmanlılardan nispeten ciddî yardım geleceği ümit edilebilirken, başka seferlerde cevap menfi veya belirsizdi. O kadar ki Temeşvar beğlerbegi bir kez bir habbe barut vermeyi bile reddetti.

Kırım Hanı ise 1705 yılında Rákóczi'ye bazı tekliflerle bir elçi gönderdi. Az sonra Prens de kendi adamını Bahçesaray'a yolladı. Sıcak bir kabule rağmen yardım etme konusunda İstanbul'dan izin almadan Han da karar veremedi.

Resmî yardım sağlanamamakla birlikte, Macarlara hem Türkler hem Tatarlardan küçük de olsa, destek geldi. İlk izler Türklere ait olup, ayaklanmanın patladığı 1703 Haziran ayından belgelenebilir. Macar kumandanların biri, bir arkadaşına yazdığı mektupta „bana birkaç gezgin fakir Türk katıldı, yanımdan bir türlü ayrılmak istemiyorlar" diye yazdı.

Biraz sonra, Tekirdağ'da da yaşamış olan Bercsényi'nin ordusunda mevcut Tatarlardan bahsedilmektedir. Herhangi bir anlaşma çerçevesinde gelmediklerini, yalnız gecikmeli olarak biraz ulufe alabildikleri kanıtlıyor. 1708'e kadar Macarların uğruna hizmet veren ve iki guruba bölünen Türk-Tatar askerlerinin tam ad listesi 1706 yoklama defterinde muhafaza edilmiştir. Burada 137 kişi ismen sıralanmıştır. Onların dışında Erdel'de savaşanlar arasında yine 30'a yakın Osmanlı tebaasına rastlanabilir. Demin anılan merkezî orduda bulunanlara ait ilginç bir nokta da şudur. Bu Müslüman bölüklerin başına getirilmek üzere, sıradan bir Hıristiyan subayı veya bir soylu atanmayıp, bu görevde baron olmakla birlikte Fransisken tarikatına mensup bir papaz bulunmuştur.

II. Rákóczi Ferenc szobra – *II. Ferenc Rákóczi büstü*

Kívülük mintegy 30 oszmán alattvaló az erdélyi hadszíntéren tűnik fel. Az imént említett központi sereg parancsnokáról is érdemes megemlékeznünk. Az illető ugyanis nem egy átlagos tiszt vagy nemesember volt, hanem egy ferencrendi szerzetes, báró Andrássy Miklós. Ennek okául egy korabeli megfigyelő azt jelölte meg, „hogy a magyarok, akik többségükben protestánsok, nem viseltetnek kellő tisztelettel iránta," ezért „a mohamedánok élére állt, akik szeretik és szívesen engedelmeskednek neki. Dervis generálisnak hívják, s más parancsnokot rajta kívül nem ismernek. A generális nem vált meg rendjének öltözetétől, csupán egy tatár formájú föveggel, csizmával, karddal és karabéllyal egészítette ki a csuhát." Ez a kis példa is jól mutatja, hogy az élet egyes helyzeteiben bizonyos körülmények között milyen megértést tudnak tanúsítani egymás iránt a különféle vallásokhoz tartozó emberek.

A szabadságharc leverése után öt és fél év telt el, és Rákóczi újra választani kényszerült, ezúttal a szó szoros értelmében, kelet és nyugat között. Amikor III. Ahmed szultán meghívását kézhez vette, ha akart volna, bizonyára Franciaországban maradhatott volna. De akkor a remény, hogy valaha is hazatérhet, talán örökre kihunyt volna. Mindenesetre 6 hónap telt el a meghívó megérkezése és Rákóczi marseilles-i hajóra szállása között. Eközben a fejedelem sokat töprenghetett és tépelődhetett, s feltehetőleg a végső döntését nem hozta meg könnyen. S mire oszmán területre lépett, az bizony már elkésett.

Befejezésül még egyszer vissza kívánok térni a Rákóczi Ferenccel kapcsolatos érzelmi motívumokra, ezúttal azonban a valóságot is híven tükröző két mozzanatra. Az isztambuli Saint Benoit templomban lévő sírkövén olvasható az alábbi mondat, amely találóan emlékeztet arra a lelki teherre, amely egész életére ránehezedett: „tizenkét éves korában elszakították édesanyjától, majd Isten kifürkészhetetlen rendeléséből a börtön, a száműzetés és az élet különféle nehézségein áthaladván, halálában itt nyugvó édesanyjához tért." Igen, édesanyjával találkozhatott a halálon túl, de hazájába véglegesen nem térhetett vissza. Mint tudjuk, 1906-ig Isztambulban nyugodott, aztán hazahozták hamvait, ám 1920-tól – pár évet leszámítva – ismét az ország határain kívül alussza álmát. A sors ezen fintora érthetően fájdalommal tölti el szívünket. Mindazonáltal Rákóczi nagy lelke most is itt van mellettünk és közöttünk. Ott van Rodostóban, ahol egykor második hazát talált, s ott van minden szabadságszerető magyar ember szívében.

Dávid Géza

Bunun nedenini bazı çağdaş gözlemciler, savaşa katılan Macarların çoğu Protestan olduğu için Katolik bir papaza karşı hürmet beslemeyecekleri gerekçesiyle izah ediyorlar. Buna karşın Müslümanlar onu sevdiler ve emirlerine severek uydular. Kendisini derviş general olarak adlandırdılar ve onun dışında başka bir komutan tanımadılar. Söz konusu rahip, tarikatının cüppesini bile bırakmayıp, başına yalnız Tatar usulü bir tolga koydu, eline kılıç ve tüfek aldı. Bu küçük örnek de, hayatın çeşitli seviyelerinde bazı durumlarda değişik din mensuplarının birbirine karşı ne kadar anlayışlı davranabildiğini gösteriyor.

Hürriyet savaşı bastırıldıktan sonra beşbuçuk sene geçti ve Rákóczi tekrar ve tam anlamda batı ile doğu alternatiflerinden birini seçmek zorunda kaldı. Sultan III. Ahmed'in daveti geldiği sırada istemiş olsaydı herhalde Fransa'da kalabilirdi. Yalnız bu durumda ülkesine dönebilme ümidi belki de nihaî olarak sönerdi. Davetin gelmesi ve Rákóczi'nin Marsilya'da vapura binmesi arasından 6 ay geçti. Bu arada Prens herhalde çok düşünüp taşındı ve karar vermesi şüphesiz kolay olmadı. Ne var ki, Osmanlı topraklarına ayak bastığı zaman geç kaldığı anlaşıldı.

Sözlerimi bağlamak için Ferenc Rákóczi ile ilgili duygusal noktalara bir daha dönmek, ancak bu sefer gerçekleri de tamamıyla doğru yansıtan iki olguyu anmak istiyorum. İstanbul, Saint Benoit kilisesinde bulunan mezar taşına yazılan ve bütün hayatının ne kadar zor bir ruhsal külfetle geçtiğini hatırlatan kitabesinde şu cümle var: „On iki yaşından beri annesinden uzak kalmış, Tanrının kaçınılmaz emrine uyarak zindanlardan, sürgünden ve hayatın çeşitli çilelerinden geçerek, ölümü ile burada yatan annesine kavuşmuştur." Evet, annesine kavuşabildi, fakat vatanına dönemedi.

1906'ya kadar İstanbul'da yattı, sonra o zaman Macaristan toprakları dahilinde olan Kassa şehrine nakledildi. Birinci dünya savaşından sonra, 1920'de bu bölge Çekoslovakya'ya verildi ve – kısa bir süre hariç – yurt dışında kaldı. Kaderin bu acayipliği bizi üzüyor. Fakat bütün bunlara rağmen Rákóczi'nin dev ruhu hâlâ yanımızda ve aramızdadır. İster vaktiyle ona ikinci vatan sağlayan Tekirdağ'da, ister hürriyeti seven her Macar'ın gönlünde.

Géza Dávid

Mikes Kelemen szobra – *Kelemen Mikes büstü*

II. RÁKÓCZI FERENC

(1676–1735)

Ki volt II. Rákóczi Ferenc? Romantikus, morális, hős, a függetlenség bajnoka vagy rebellis arisztokrata, aki reménytelen körülmények között harcolt az ország szabadságáért, és végül bujdosóként halt meg a törökországi Rodostóban? Életét és munkásságát elsősorban a kor körülményei határozták meg, de állásfoglalásait jelentősen befolyásolta különleges egyénisége.

1676. március 27-én született Borsiban I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona gyermekeként, egy olyan országban, amelyet három részre osztott a történelem. A nyugati és az északi megyék a Habsburg-királyhoz tartoztak, Erdély meggyengült fejedelemségként létezett, a középső részen pedig a törökök uralkodtak. A század végére változás következett be. Az ország nagy része felszabadult a török uralom alól, Magyarországon létrehozták a Habsburgok örökös királyságát, s Erdély is az uralmuk alá került. Ezek a változások befolyásolták az ország népeinek, így a Rákóczi családnak a sorsát is.

Apja részt vett a Wesselényi-összeesküvésben, és csak a katolikus anya, Báthory Zsófia, valamint a jezsuiták közbenjárására nem végezték ki. Anyja, Zrínyi Ilona, a kivégzett Zrínyi Péter leánya joggal búsult apja sorsán. Az apja korán meghalt s az anya a két gyermekével maradt. Közben a bujdosómozgalom elérte a Rákóczi-birtokokat is, és az anyós halála után, 1682-ben Zrínyi Ilona a császár engedélyével, de saját elhatározásából Thököly Imréhez ment feleségül. Rákóczi Ferenc Vallomásaiból tudjuk, hogy Zrínyi Ilona környezete nem helyeselte ezt a változást, hiszen Thökölyi a török szövetségese és lutheránus volt. Azt híresztelték, hogy ő volt az a kígyó, aki megjelent a gyermek szobájában, ő volt az, aki a táborba magával vitte és szenvedéseknek tette ki, és ő volt az is, aki túszként át akarta engedni a törököknek. Ezek a mendemondák megmaradtak Rákóczi emlékezetében. „Munkács várába szorult a szabadság", amelyet Zrínyi Ilona védelmezett három éven keresztül – Nyugat-Európa csodálatára. Az ifjú Rákóczi ebben a „vitézi oskolában" szerezte első hadi tapasztalatait. Hiába próbálta Thököly Munkácsot felmenteni, Zrínyi Ilona 1686-ban kénytelen volt a várat feladni és gyermekeivel együtt Bécsbe távozni.

Ferenc Kollonich Lipót gyámsága alá került, aki a csehországi neuhausi kollégiumba küldte, hogy a jezsuiták „az isteni és emberi felség" tiszteletére oktassák. 1690-ben Prágába ment, ahol logikát, etikát és fizikát tanult, de jobban kedvelte a matematikát és az építészetet. 1691-ben testvére, Juliánka feleségül ment Aspremont-Reckheim Gottfried grófhoz, akinek kapcsolatai voltak a francia udvarral is. Anyja ebben az évben a zernyesti csatában elfogott Heissler tábornok kicseréléseképpen Thökölyhez indult Törökországba, s egy szép latin levélben búcsúzott fiától, akivel a bécsi udvar tilalma miatt nem találkozhatott. Rákóczi ebben az időben már alig tudott magyarul, a németet pedig nem nagyon kedvelte, ezért latinul beszélt és írt.

Az ifjú Rákóczit 1692 áprilisában már Bécsben találjuk, ahol Juliánka tanácsára bekapcsolódott az arisztokrácia társasági életében, s elkezdett tanulni franciául és olaszul, majd ún. Kavalier-tours-ra indult Itáliába. Tíz hónapot töltött el Velencében, Firenzében, Rómában és Nápolyban. Firenzében vívni és táncolni tanult, mindenütt sorra látogatta a templomokat és a múzeumokat, s fogadta őt a pápa.

II. Ferenc Rákóczi kimdi? Romantik, bağımsızlık şampiyonu, moralist bir kahraman mıydı, yoksa ülkenin bağımsızlığı için umutsuz koşullar altında savaşan ve sonunda Türkiye'de Tekirdağ'da bir mülteci olarak hayata gözlerini yuman isyankâr bir aristokrat mıydı? Yaşamını ve faaliyetini en başta çağının koşulları belirledi, fakat kendine özgü kişiliği görüşlerini önemli ölçüde etkiledi.

Rákóczi, I. Ferenc Rákóczi ile Ilona Zrínyi'nin çocuğu olarak 27 Mart 1676'da, tarihin üçe böldüğü bir ülkede, Borsi kentinde dünyaya geldi. Batıdaki ve kuzeydeki vilayetler Habsburg krallığına aitti; Erdel zayıflamış bir prenslik olarak mevcuttu; ülkenin orta kesiminde ise Türkler hüküm sürüyordu. Yüzyılın sonunda bir değişim oldu. Ülkenin büyük kısmı Türk hâkimiyetinden kurtuldu, Macaristan'da ebedî Habsburg krallığı kuruldu, Erdel de onların hâkimiyeti altına girdi. Bu değişiklikler ülke halkının ve dolayısıyla Rákóczi ailesinin kaderini de etkiledi.

Babası, Wesselényi'ye karşı girişilen suikasta katılmış ve ancak Katolik annesi Zsófia Báthory ile Cizvitlerin araya girmesi sonucunda ölümden kurtulmuştu. Rákóczi'nin annesi, idam edilen Péter Zrínyi'nin kızı Ilona Zrínyi, elbette babasının yazgısından kederlenmişti. Babası erken ölmüş, annesi iki çocuğuyla tek başına kalmıştı. Bu arada bujdosó (mülteciler) hareketi Rákóczi mülklerine de ulaştı ve Ilona Zrínyi, kayınvalidesinin ölümünden sonra 1682'de İmparatorun izniyle, fakat kendi kararıyla Imre Thököly ile evlendi. Ferenc Rákóczi'nin „İtiraflar"ından öğrendiğimize göre, bu değişikliği Ilona Zrínyi'nin çevresi doğrulamamıştı, zira Thököly Türklerin müttefikiydi ve Lüterci'ydi. Yayılan dedikoduya göre çocukların odasında bir yılan görünmüştü ve bu yılan Thököly idi; Ilona Zrínyi'yi beraberinde karargâha götürüp eziyetlere boğan ve Türklere rehine olarak teslim etmek isteyen gene o idi. Bu söylentiler Rákóczi'nin belleğinde herhalde iz bırakmıştı. „Özgürlük Munkács kalesine sıkıştı kaldı" ve onu Ilona Zrínyi, Batının hayranlıkla izlediği üç yıl süren direnişiyle savundu. Genç Rákóczi ilk savaş deneyimlerini bu „kahramanlık okulunda" edindi. Thököly Munkács'ı kurtarmak için boşuna uğraştı, Ilona Zrínyi 1686'da kaleyi teslim etmek ve çocuklarıyla beraber Viyana'ya göçmek zorunda kaldı.

II. Ferenc Rákóczi, Lipót Kollonich'in vesayeti altına alındı, o da Cizvitler „Tanrıya ve insana saygıyı" öğretsinler diye Ferenc'i Bohemya'daki Neuhaus yatılı okuluna gönderdi. Rákóczi 1690'da Prag'a taşındı, orada mantık, etik ve fizik öğrendi, fakat matematik ve mimarlığa daha fazla ilgi gösterdi. 1691'de kız kardeşi Juliánka, Fransız sarayıyla bağlantıları olan kont Aspremont-Reckheim Gottfried ile evlendi. Aynı yıl annesi, Zernyest muharebesinde esir alınan general Heissler'le mübadele çerçevesinde, Thököly'nin yanına gitmek üzere yola çıktı ve Viyana sarayının yasağı yüzünden görüşemediği oğlundan ancak güzel bir Latince mektupla vedalaştı. Rákóczi o sıralarda artık Macarca pek bilmiyordu, Almanca'yı ise pek sevmiyordu, onun için Latince konuşuyor ve Latince yazıyordu.

Genç Rákóczi'yi 1692 yılında artık Viyana'da görüyoruz. Orada, Juliánka'nın tavsiyesi üzerine aristokrasinin sosyete hayatına girdi, Fransızca ve İtalyanca öğrenmeye başladı, sonra da İtalya'da Kavalier-tours denilen yolculuğa çıktı. Venedik, Floransa, Roma ve Napoli'de on ay kaldı. Floransa'da düello yapmayı ve dans etmeyi öğrendi, her gittiği yerde kiliseleri, müzeleri dolaştı ve Papa tarafından da kabul edildi.

A Vallomásokban ijesztő színekkel ecsetelte az olasz városok romlottságát, de azt elismerte, hogy benne sem buzgott a vallásosság. 1694 januárjában visszatért Bécsbe, ahol a császár márciusban nagykorúvá nyilvánította. Önmagát ekkor így írta le: „A hazai nyelvet elfelejtettem, a ruhám s a szokásaim idegenek voltak." Így jelent meg Sáros megyében, ahol főispánná nevezték ki. Még Itáliába indulása előtt házassági tervek foglalkoztatták, de ott azt a hírt kapta, hogy a kiszemelt darmstadti hercegnő meghalt. A hír nem volt igaz, hisz a hercegnő nem sokkal ezután a leendő császár, I. József – ekkor még magyar király – felesége lett. Sógora javaslatára Rákóczi elhatározta, hogy feleségül veszi Sarolta Amália hercegkisasszonyt, Károly hessen-rheinfelsi herceg leányát, aki maga is kapcsolatban állt a francia udvarral. Rákóczit elbűvölte a leány szépsége és az elökelő kapcsolat, s 1694. szeptember 26-án Kölnben megkötötték a házasságot. Amikor az ifjú pár november végén Bécsbe érkezett, a császári ház fogságot rendelt el, mert engedélye nélkül került sor a házasságkötésre. A fejedelmet felháborította ez az intézkedés, bemutatta nagykorúsítási okiratát, és a rokonok segítségével elérte, hogy szabadon engedjék.

A császári udvar magatartása óvatosságra intette Rákóczit, aki helyzete megerősítésére törekedett. El akarta nyerni a Rákóczi és a Báthory család számára a birodalmi hercegi címet, hogy biztosíthassa magának a választófejedelmek jóindulatát. Ez hosszas huzavona után sikerült is: 1697 elején a császár elismerte a címet, de csak személyére, és nem a családjára. Ezalatt Magyarországon igyekezett helyrehozni birtokainak ügyeit, rendbe tenni sárospataki és egyéb várait, kialakítani udvartartását. Az ifjú herceg eközben vadászni járt, vallási problémák és a keresztény egyházak egyesítését szolgáló törekvések foglalkoztatták.

1697 júniusában török és esetleg lengyel támogatásra számítva kitört a Tokaji Ferenc vezette hegyaljai felkelés. A felkelők azt remélték, hogy Rákóczi élükre áll, ő azonban elmenekült, mert attól tartott, hogy a bécsi udvar előtt gyanúba keveredik, és letartóztatják. Előkelő arisztokrataként a magánéletbe akart visszavonulni, és nem kívánt részt venni a politikában. Bécsbe sietett, ahol a császár és Kollonich előtt igyekezett cáfolni Vaudemont herceg vádját. A felkelés leverése után a császár megengedte, hogy visszatérjen birtokaira, de ő – Nigrelli tábornok tanácsára – barátja, Batthyány Ádám rohonci birtokára vonult vissza, ahova felesége is követte. Itt a sztoikus filozófia tanulmányozásával, a kor francia szépíróinak olvasásával töltötte idejét, s elmélyedt a politikai irodalomban is. Machiavellitől Lipsiuson keresztül Fénelonig, s francia és olasz források alapján ismerte meg a 17. század magyar történetét.

1698 novemberében visszatért magyarországi birtokaira, ahol tájékozódott a gazdasági és politikai körülményekről.

Kapcsolatba került Bercsényi Miklóssal, aki nem kis csodálkozással látta, hogy „német ruhám alatt igaz magyar hazafiúi szív dobog." A Bercsényi révén megismert nemesek meggyőzték arról, hogy csak úgy szerezheti meg a nemesség egyetértését és a külföldi uralkodók támogatását, ha szembefordul az országot elnyomorító Habsburg-uralommal.

Úgy tünt, a nemzetközi helyzet is kedvezőbbre fordul: az elhunyt spanyol király XIV. Lajos unokáját, V. Fülöpöt jelölte ki utódjául, míg a Habsburgok I. Lipót fiát, Károlyt kívánták a megüresedett spanyol trónra juttatni. Az eseményeket élénk figyelemmel kísérő Rákóczi 1700. november 1-jén levélben fordult XIV. Lajoshoz és Barbezieux hadügyminiszterhez, jelezve, hogy készek a felkelésre, ha támogatást kaphatnak. Egy Longueval nevű liége-i vagy lotaringiai származású kapitány vitte a leveleket, akit a fejedelem régóta ismert, ám a bécsi udvar besúgója volt.

„İtiraflar"da, İtalyan kentlerindeki moral yozlaşmayı ürkütücü renklerle tasvir ediyor, fakat aynı zamanda kendisinin de pek dindarlık duygusuyla coşmadığını kabul ediyordu. 1694 Ocağında Viyana'ya döndü ve o zaman İmparator, Rákóczi'yi reşit ilan etti.

O dönemde kendisi hakkında şunu yazmıştı: „Vatanın dilini unuttum, yabancı kıyafetlere ve âdetlere kapıldım". Sáros vilayetine böyle bir hava içinde gitti ve orada kendisini főispán (vilayetin kral temsilcisi yöneticisi) atadılar. Daha İtalya'ya hareketinden önce kafasında evlenme planları vardı, fakat oradayken, gözüne kestirdiği Darmstadt düşesinin öldüğü haberi geldi. Haber doğru değildi. Çünkü düşes bundan az sonra, ilerde İmparator olacak – o zaman daha Macar Kralı – I. Joseph ile evlendi. Rákóczi, eniştesinin tavsiyesi üzerine, Fransız sarayıyla ilişkisi olan Hessen-Rheinfels dükü Karl'ın kızı prenses Amália Sarolta ile evlenmeyi kararlaştırdı. Prensesin güzelliği ve asilliği Rákóczi'yi büyüleyiverdi ve 26 Eylül 1694'te Köln'de evlendiler. Genç çift kasım sonunda Viyana'ya geldiği zaman İmparator, izni alınmadan evlendiği için Rákóczi'nin ev hapsine alınması emrini verdi. Bu tedbir Prensi öfkelendirdi, reşitlik belgesini göstererek ve akrabalarının yardımıyla serbest bırakılmasını başardı.

İmparatorluk sarayının davranışı Rákóczi'nin temkinli davranması için bir uyarı oldu ve durumunu kuvvetlendirmeye yöneldi. Rákóczi ve Báthory ailesi için İmparatorluk dükü unvanını elde etmek ve böylece imparatoru seçen prenslerin iyi niyetini kazanmak istiyordu. Bunu, uzun sürtüşmelerden sonra başardı da. 1697 yılı başlarında İmparator, ailesi için değil de yalnız kendisi için bu unvanı kabul etti. Bu arada Macaristan'daki geniş arazilerinin durumunu düzeltmeğe, Sárospatak ve diğer şatolarını düzene sokmaya çalıştı. Genç prens arada ava çıkıyor, dinî sorunlarla ve Hristiyan Kiliselerin birleştirilmesine hizmet eden çabalarla meşgul oluyordu.

1697 Haziranında, Türklerin ve belki Lehlerin de desteğini hesaba katan Ferenc Tokaji'nin önderliğinde Hegalja ayaklanması patlak verdi. İsyancılar, Rákóczi'nin başa geçeceğini umuyorlardı, fakat o Viyana sarayını şüphelendireceğinden ve kendisini tutuklayacaklarından endişelenerek buna yanaşmadı. Seçkin bir aristokrat olarak kendi özel yaşamına dönmek istiyor, politikaya katılmayı arzulamıyordu. Alelacele Viyana'ya giderek, İmparator ile Kollonich karşısında dük Vaudemont'un ithamlarını çürütmeye çalıştı. Ayaklanmanın bastırılmasından sonra İmparator, Rákóczi'nin malikânesine geri dönmesine izin vermişti, fakat o – general Nigrelli'nin tavsiyesi üzerine – dostu Ádám Batthyány'nin Rohonc'taki malikânesine yerleşti ve sonra karısı da yanına geldi. Orada vaktini stoacılık felsefesini incelemekle, çağdaş Fransız ediplerinin eserlerini okumakla geçirdi ve Machiavelli'den Lipsius'a, Fénelon'a kadar politik literatürde de derinleşti, Fransız ve İtalyan kaynaklarına dayanarak 17. yüzyılın Macar tarihini tanıma fırsatını buldu.

Rákóczi 1698 Kasımında Macaristan'daki malikânesine döndü ve orada ekonomik ve politik koşullar hakkında bilgi toplamaya girişti. Miklós Bercsényi ile aralarında ilişki kurulduğu zaman, „Alman kıyafetimin altında gerçek bir Macar vatanseverinin yüreğinin çarptığını" Bercsényi'nin nasıl hayretle gördüğünü hatırlıyordu. Bercsényi sayesinde tanıştığı soylular, ancak ülkeyi sefalete sürükleyen Habsburg hâkimiyetine karşı cephe aldığı takdirde soyluların mutabakatını ve yabancı hükümdarların desteğini kazanabileceğine Rákóczi'yi ikna ettiler.

Uluslararası durum da daha elverişli olacak gibi görünüyordu. Ölen İspanyol kralı II. Carlos, çocuğu olmadığından halefi olarak XIV. Louis'nin torunu V. Philip'i tayin etmişti; Habsburglar ise, I. Leopold'un oğlu Karl'ı boşalan İspanyol tahtına oturtmak istiyordu.

Bécsbe érkezve azonnal jelentette a levelek tartalmát a császári udvarnak. A franciák halogató választ adtak, ezért Rákóczi február 11-én a tiszttel újabb levelet küldött Versaillesba. Linzben látszólag letartóztatták a kapitányt, s ez alkalmat adott arra, hogy az állítólagos összeesküvés résztvevőit lefogják. Bercsényinek sikerült Lengyelországba menekülnie, Rákóczit viszont április 18-án őrizetve vették. A bécsújhelyi börtönbe került, s a birodalmi törvények értelmében pert indítottak ellene. Rákóczi ártatlanságát bizonygatta, és a magyar törvényekre hivatkozott, ám a felségsértés gyanúja akár haláltüntetést is eredményezhetett. Rákóczi végül felesége segítségével kalandos módon megszökött börtönéből, s kimenekült Lengyelországba.

Itt első dolga volt, hogy Bercsényivel levélben forduljon XIV. Lajoshoz, az ország Habsburg-uralom alóli felszabadítását ígérve és anyagi támogatást kérve tőle. A francia udvar sokáig hallgatott, de végül az új francia követ, Bonac sürgetésére kész volt segélyt nyújtani, először évi 10 ezer, majd 1705-től 1709 végéig 16 ezer tallért, és követet is küldött Rákóczihoz. Közben magyar kisnemesek és jobbágyok keresték fel, s biztatásukra kiadta az ún. brezáni pátenst, amelyben felszólította a nemeseket és a jobbágyokat a felkelésre, a katonáskodó jobbágyok számára pedig felszabadítást ígért a jobbágyi kötelmek alól. 1703. június 14-én lépte át a magyar határt, ahol lelkes jobbágyok és kisnemesek várták, s ő elhatározta, hogy ki fogja „érdemelni a nép bizalmát és szeretetét".

„Én akkor 26 éves voltam – írta Rákóczi Emlékirataiban –, minden katonai tapasztalat nélkül s a politikát és történelmet is csak felületesen ismertem. A hiányokat és a hibákat észre tudtam venni, de talán nem tudtam kijavítani." A tapasztalat sok mindenre megtanította mind a hadsereg ügyében, mind a belföldi és külföldi politikában, így lett a beilleszkedő arisztokratából a függetlenségi harc méltó vezetője.

Az első feladat egy olyan hadsereg megszervezése volt, amely nemcsak portyázásra alkalmas, hanem szembe tud szállni a felkészült császári hadakkal. Kezdetben a felkelt jobbágyok a tartózkodó nemesek ellen fordultak, és feldúlták azok birtokait. A fejedelem igyekezett nyugtatni a nemességet, tiltotta a birtokok pusztítását, és kiállt a jobbágyság földesúri kötelezettségei mellett.

Szeptemberben viszont már felszabadítást ígért a katonáskodó jobbágyoknak, és szembeszállt azokkal a földesurakkal, akik megpróbálták visszatartani őket. Elérkeztünk a szabadságharc alapvető társadalmi problémájához, a nemes-jobbágy-ellentéthez, amely újabb és újabb viszályokat eredményezett. Ezt a kérdést az 1708-as sárospataki országgyűlés döntötte el, amely kimondta, hogy a katonáskodó jobbágyok örök szabadságot kapnak, és akik akarnak, hajdúvárosokba tömörülhetnek. Ez a döntés azonban későn született: az ország romló belső helyzet és a spanyol örökösödési háború negatív következményei miatt már nem tudta az egységet kialakítani.

A hadsereg eltartásához a francia segély nem bizonyult elegendőnek, ezért a fejedelem elrendelte a rézpénz bevezetését, igyekezett behajtani az adókat, sőt kísérletet tett, hogy a köztehervíselést kiterjessze a nemességre is. Ez természetesen nemesi ellenállásba ütközött. Az 1707-es ónodi országgyűlésen Turóc megye képviselői nemcsak gazdasági, hanem politikai sérelmeiket is előadták, a többség azonban elítélte őket, és a követeket kivégezték. Ezzel azonban a nemesi ellenállás nem szűnt meg, és a szabadságharc végén a császári hadak előrenyomulásakor olyan kuruc tisztek, mint Ocskai László, átálltak az ellenség táborába.

Olayları derin bir dikkatle izleyen Rákóczi 1 Kasım 1700'ç XIV. Louis'ye ve harbiye bakanı Barbezieux'ye gönderdi mektuplarda, destek alabildikleri takdirde ayaklanmaya haz olduklarını sezdirdi.

Mektupları, Longueval adında Liége yahut Loren kökenl prensin eskiden tanıdığı bir yüzbaşı götürmüştü. Ne var ki yüzba Viyana sarayının muhbiriydi ve Viyana'ya varır varmaz mektup yazılanları hemen İmparatorluk sarayına bildirdi. Fransızl cevabı geciktirdiklerinden Rákóczi 11 Şubatta yüzbaşıy Versailles'a yeniden bir mektup gönderdi. Fakat yüzbaşı Linz'de güya tutukladılar ve bu da suikasta katılanları yakalama için fırsat yarattı. Bercsényi Lehistan'a kaçmayı başardı. Fak Rákóczi'yi 18 Nisanda tutukladılar, Wiener Neustadt'da haps attılar ve İmparatorluk yasalarına dayanarak aleyhinde dav açtılar. Rákóczi suçsuz olduğunu ispatlamaya çalışıyor ve Mac yasalarını gerekçe olarak gösteriyordu; fakat hükümdara hakar töhmeti hatta ölüm cezasıyla da sonuçlanabilirdi. Sonund Rákóczi, eşinin yardımıyla maceralı bir şekilde hapisten firar et ve Lehistan'a kaçtı.

Orada yaptığı ilk iş Bercsényi ile beraber bir mektupla XIV Louis'ye baş vurarak ülkeyi Habsburg hâkimiyetinden kurtarmay vadederek maddî yardım ricasında bulunmak oldu. Fransız saray uzun süre ses çıkarmadı; fakat sonunda yeni Fransız elçis Bonac'ın ısrarı üzerine, önce yılda 10 bin, sonra da 1705'te 1709 sonuna kadar 16 bin taler yardımda bulunmaya yanaştı v Rákóczi'ye bir elçi de gönderdi. Arada Macar küçük soyluları ve serflerin başvurması üzerine Rákóczi çıkardığı ünlü Brezn Beyannamesi ile soyluları ve serfleri ayaklanmaya çağırdı, aske olan serfleri kölelik bağlarından kurtarmayı vadetti. 14 Haziran 1703'te Macar sınırını geçtiği zaman kendisini serfler ve küçük soylular coşkuyla karşıladılar. O zaman Rákóczi, „halkın güvenine ve sevgisine lâyık olmaya" karar verdi. Rákóczi Hatıraları'nda şunları yazıyor: „O zaman henüz 26 yaşındaydım hiçbir askerî tecrübem yoktu, politikayı ve tarihi de ancak sath olarak biliyordum. Eksiklikleri ve kusurları fark edebiliyordum. ama bunları belki de düzeltemezdim." Kazandığı tecrübeler gerek ordu konusunda, gerekse iç ve dış politikada ona pek çok şey öğretti ve böylece, intibakı yeğleyen bir aristokrat iken, bağımsızlık savaşının buna lâyık bir önderi oldu.

Birinci ödev, sadece yağmacılığa elverişli değil, fakat eğitilmiş imparatorluk birliklerine karşı çıkabilecek bir ordu örgütlemekti. Başlangıçta, ayaklanan serfler olaylardan kendilerini uzak tutan soylulara karşı çıktılar ve onların çiftliklerini altüst ettiler. Rákóczi soyluları yatıştırmaya çalıştı, çiftliklerin mahvedilmesini yasakladı ve aynı zamanda serflerin toprak beyleri karşısındaki yükümlülüklerinin devamından yana tavır aldı. Fakat Eylül ayında artık, askerlik yapan serflere özgürlük vadetti ve serfleri askere gitmekten alıkoymaya çalışan toprak beylerine karşı çıktı. Böylece artık, özgürlük savaşının temel toplumsal sorununa, durmadan yeni yeni anlaşmazlıklara neden olan soylu-serf zıtlığına varmış oluyoruz. Bu sorunu, 1708'de Sárospatak'ta yapılan parlamento toplantısı çözümledi.

Aldığı kararla, askerlik yapan serfler ebedî azada kavuştular, isteyenler „hajdú" kentlerinde örgütlenebileceklerdi. Ne var ki, bu kararın çıkarılmasında geç kalındı, zira kötüleşen iç durumun ve İspanyol veraset savaşının olumsuz sonuçları yüzünden ülkenin birliği sağlanamadı. Fransız yardımı ordunun ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğinden Rákóczi bakır para çıkarılması talimatını verdi, vergileri toplatmaya çalıştı, hatta soyluları da kamu yüklerini üstlenmeye çekmeyi denedi. Tabiî bu, soyluların direnişiyle karşılaştı. 1707'de Ónod'da yapılan parlamento toplantısında Turóc vilayeti elçileri yalnız ekonomik değil, politik mağduriyetlerini de öne sürdüler, fakat çoğunluk onları kınadı ve sonunda vilayet elçileri olay yerinde öldürüldü.

A szabadságharc kezdete óta világos volt, hogy a győzelem a spanyol örökösödési háború függvénye. Rákóczi tehát arra törekedett, hogy a Felvidék után a Dunántúlt is elfoglalja, majd egyesüljön azzal a bajor-francia hadsereggel, amely 1703 végén és 1704 elején Bécs ostromára indult. 1704. augusztus 13-án a bajorok és a franciák Höchstadtnél vereséget szenvedtek az angol és császári csapatoktól, s ezzel megszűnt a lehetősége annak, hogy a fejedelem együttműködjék nyugati szövetségeseivel. Rákóczi később arra számított, hogy az Itáliában hadakozó francia sereggel alakíthat ki együttműködést, ezért javasolta partraszállásukat Horvátországban. A franciák veresége miatt erre nem került sor s ilyen körülmények között csak a hazai erőkre támaszkodhatott.

Bár a hadsereg létszáma időnként elérte a 70 ezer főt, a rendezetlen, fegyelmezetlen, eszközök nélküli többség csak a portyázásokban állta meg a helyét, igaz, ott nem kis eredményeket ért el. A csaták nagy részét azonban elveszítették, így többek között 1704 decemberében a nagyszombatit, 1705 augusztusában a vöröskőit, az év végén a zsibóit, 1708-ban a trencsényit, 1710 elején pedig, igaz nagyobb ellenállással, a romhányit. A fejedelem és a vele egyetértő tisztikar igyekezett a hadi regulákkal és a rendszertelen zsoldfizetéssel hozzájárulni a szervezéshez, ám a főúri tábornokok nem teljesítették a parancsokat, és egymással sem működtek együtt. Ennek ellenére az ország nagyobb részét felszabadították, a jelentősebb erődöket elfoglalták, megostromolták Esztergomot, megvédték Kassát, sikereket értek el Heister, Herbeville, Starhemberg és Rabulin fegyelmezett csapataival szemben. A trencsényi csata után azonban előretörtek a megerősödött császári csapatok. A kuruc hadakat nehéz volt élelmezni, sokan átálltak a császáriakhoz, pusztított a pestis, a lakosság menekült. Ez vezetett végül is az összeomláshoz.

A kuruc vezetés számára kezdettől fogva világos volt, hogy egy új államformát kell kialakítani. A fejedelem az első időkben az udvari tanács tagjaival és a vármegyei apparátussal intézte az ügyeket.

1705 szeptemberében Szécsényben sor került a magyarországi szövetkezett rendek konföderációjának kialakítására, amely Rákóczit vezérlő fejedelemnek ismerte el, létrehozta a szenátust, megerősítette a gazdasági tanácsot. Itt került sor az ország második vitás belpolitikai kérdésének, a vallás ügyének a rendezésére. A fejedelem a tolerancia elvét érvényesítette, és visszaadta a protestánsok templomait, iskoláit. Ugyanakkor a konföderációra esküt nem tevő jezsuitákat kitiltotta az országból, ami egyes katolikus körök szembenállását eredményezte.

Rákóczi törekvéseiben különleges szerepet játszott az erdélyi fejedelemség kérdése. Miután 1704-ben a gyulafehérvári országgyűlés fejedelemmé választotta, XIV. Lajos elismerte erdélyi fejedelmi címét. A beiktatásra csak 1707-ben, Marosvásárhelyt került sor. Rákóczi ezt a címet családi hagyományként s egyben a Magyarországon uralkodó császári hatalom ellensúlyaként és az európai egyensúly biztosításaként fogta fel. Rangjához haláláig ragaszkodott.

Miközben Rákóczi háborút folytatott a császárral szemben, szeretett volna tisztességes feltételekkel, külföldi garanciával békét kötni Béccsel. Az első években lényegében fegyverszüneti tárgyalásokat tartottak, és csak I. József trónra lépése után került sor Anglia és Hollandia követeinek segítségével az ún. meditációra, tehát a közvetítésre. 1706-ban a császári megbízottak az ő részvételükkel tárgyaltak a Bercsényi vezette kuruc küldöttséggel, amely az örökös királyság megszüntetését, az Aranybulla záradékának, tehát a nemesség ellenállási jogának elismerését, Erdély függetlenségének biztosítását, a protestáns vallások szabadságát, a Neoacquistica Commissio megszüntetését és egyéb vitás kérdések megtárgyalását követelte.

(Folytatás a 10. oldalon!)

Ne var ki soyluların direnişi bununla sona ermedi ve özgürlük savaşlarının sonunda, imparatorluk orduları ilerlerken, László Ocskai gibi „Kuruc" subayları düşman tarafına geçtiler.

Özgürlük savaşının başından beri, zaferin İspanyol veraset savaşına bağlı olduğu biliniyordu. Bu nedenle Rákóczi, Kuzey Macaristan'dan sonra Tuna-Ötesi'ni de ele geçirmeye çalıştı ve sonra da 1703 yılı sonu ile 1704 yılı başında Viyana'yı istila seferine çıkan Bavyera-Fransız ordusuyla birleşmeyi düşündü. 13 Ağustos 1704'te Bavyeralılar ve Fransızlar Höchsstädt'te İngiliz ve İmparatorluk birlikleri karşısında yenilgiye uğrayınca, Prensin batılı müttefikleriyle işbirliği yapması olanağı da ortadan kalktı. Sonraları Rákóczi İtalya'da savaşan Fransız ordusuyla işbirliği yapabileceğini hesap ederek, bu birliklerin Hırvatistan'da karaya çıkmalarını önerdi. Fransızların yenilgisi nedeniyle buna sıra gelmedi. Bu durumda Rákóczi yalnızca memleketteki kuvvetlere dayanabilirdi.

Gerçi ordu mevcudu zaman zaman 70 bini de buluyordu, fakat düzensiz, disiplinsiz, araçsız gereçsiz çoğunluk ancak yağmalarda başarı gösterebiliyordu ve bu da az bir sonuç değildi. Fakat çarpışmaların büyük kısmını, örneğin 1704 Aralığında Nagyszombat, 1705 Ağustosunda Vöröskő, yıl sonunda Zsibó, 1708'de Trencsén, 1710 başında da, büyük direniş göstermekle beraber Romhány muharebelerini kaybetti. Rákóczi ile onunla aynı görüşte olan subaylar, orduyla ilgili önlemlerle ve düzensiz aylık ödemeleriyle örgütlenmeye katkıda bulunmaya çalıştılar. Fakat yüksek soylu generaller emirleri yerine getirmediler ve kendi aralarında işbirliği de yapmadılar. Buna rağmen ülkenin büyük kısmını işgalden kurtardılar, önemli kaleleri ele geçirdiler, Estergom'u kuşattılar, Kassa'yı savundular ve Heister, Herbeville, Starhemberg, Rabutin önderliğindeki disiplinli birlikler karşısında başarılar kazandılar.

Fakat Trencsén muharebesinden sonra kuvvetlenen İmparatorluk birlikleri hızla ilerlemeye başladılar. Kuruc birliklerinin iaşesi zorlaşmıştı, birçokları İmparatorluk kuvvetleri tarafına geçmişti, veba kasıp kavuruyordu, halk kaçıyordu. Sonunda bütün bunlar çöküşe neden oldu.

Yeni bir devlet biçimi oluşturmak gerektiğini Kuruc yönetimi başlangıçtan beri açıkça biliyordu. Prens ilk zamanlarda işleri, saray kurulu üyeleri ve kale vilayetleri cihazı vasıtasıyla yürütüyordu. 1705 Eylülünde Szécsény'de Macaristan Müttefik Zümreler Konfederasyonu kuruldu. Konfederasyon Rákóczi'yi yönetici Prens olarak kabul etti, senatoyu oluşturdu, ekonomi kurulunu takviye etti. Gene burada, ülkenin tartışmalı ikinci iç politika sorunu olan din konusunun düzenlenmesi gündeme geldi. Prens burada tolerans ilkesine geçerlik kazandırdı ve Protestanlara kiliselerini, okullarını geri verdi. Aynı zamanda Konfederasyondan yana ant içmeyen Cizvitleri ülkeden kovdu. Fakat bu, bazı Katolik çevrelerin direnişine neden oldu.

Rákóczi'nin çabalarında Erdel Prensliği sorunu özel bir rol oynuyordu. 1704'te Gyulafehérvár parlamento toplantısı kendisini Erdel Prensi seçti, XIV. Louis de Erdel Prensi unvanını tanıdı. Resmî prenslik töreni ancak 1707'de Marosvásárhely'de yapıldı. Rákóczi bu unvanı, bir aile geleneği ve aynı zamanda Macaristan'da egemen olan İmparatorluk iktidarının karşıt ağırlığı anlamında, Avrupa'da dengenin garantisi anlamında alıyordu. Bu unvanına hayatının sonuna kadar bağlı kaldı. Rákóczi İmparatora karşı savaşırken, bir yandan da dürüst şartlarla, yabancı ülkelerin garantisine dayanarak Viyana ile barış bağlamayı arzuluyordu. İlk yıllarda esas olarak mütareke görüşmeleri sürdürüldü ve ancak I. Jozeph'in tahta oturmasından sonra, İngiltere ve Hollanda elçilerinin yardımıyla aracılığa sıra geldi.

Onların yardımıyla 1706'da İmparatorun temsilcileri, Bercsényi'nin yönetimindeki Kuruc heyetiyle görüşmelerde bulundu. Kuruc heyeti, ebedî krallığa son verilmesini, – II. Endre'nin, soyluların haklarını yasalaştırdığı – Aranybulla'daki şerhin, yani soyluların direniş hakkının kabul edilmesini, Protestan dinlerinin özgürlüğünü, Erdel'in bağımsızlığının garanti edilmesini, Neoacquistica Commissio'nun kaldırılmasını ve diğer tartışmalı sorunların görüşülmesini talep ediyordu.

(Devamı 10. sayfada!)

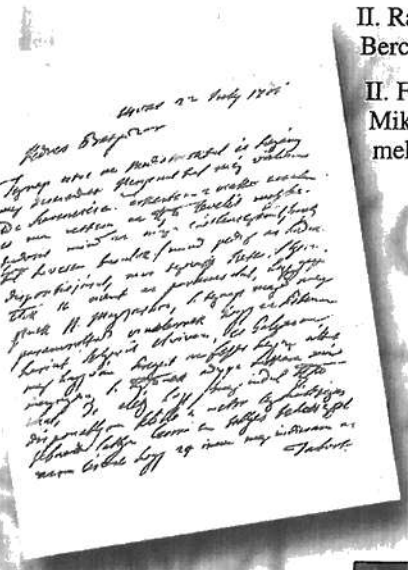

II. Rákóczi Ferenc levele Bercsényi Miklós grófhoz

II. Ferenc Rákóczi'nin kont Miklós Bercsényi'ye mektubu

II. Rákóczi Ferenc
(David Richter, olaj, 1707)

II. Ferenc Rákóczi
(David Richter, yağlıboya, 1707)

Részlet Drinápolyból
(Edvi Illés Aladár vízfestménye, 1905)

Edirne'den bir manzara
(Aladár Edvi Illés'in suluboya resmi, 1905)

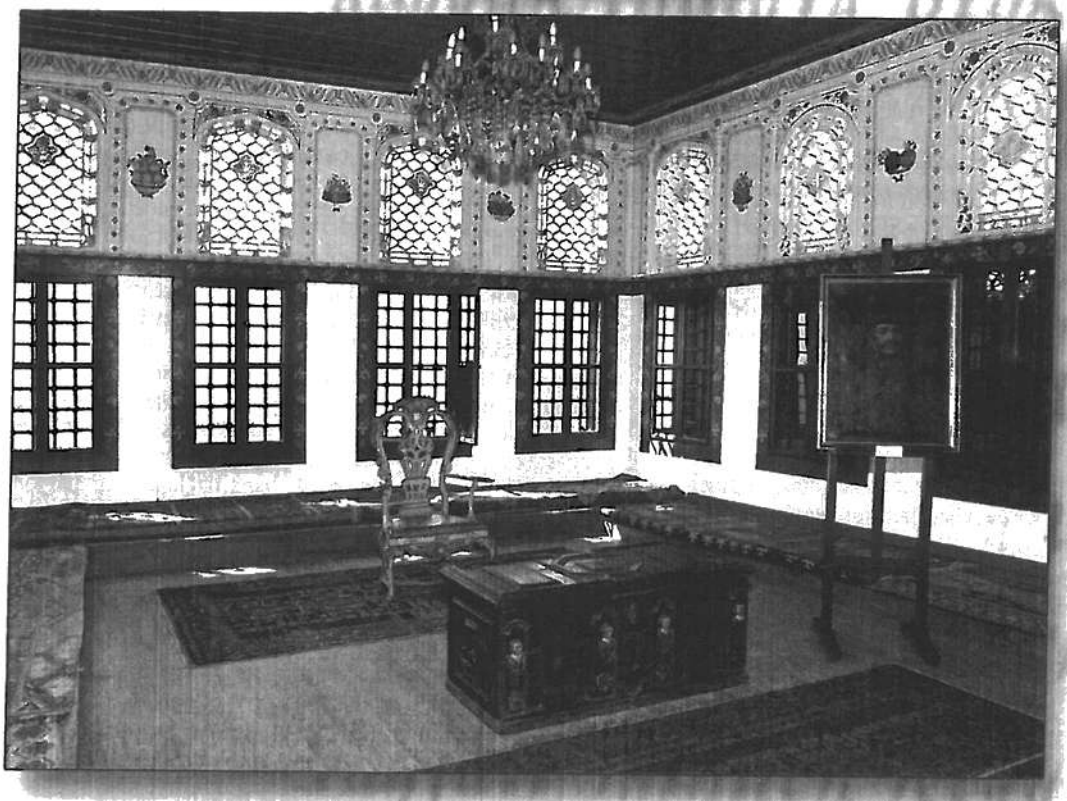

Rákóczi Múzeum, Rodostó
Rákóczi Müzesi, Tekirdağ

Rákóczi F

II. Fere
yılı

A Rákóczi sz

Rákóczi Özş